

גבולות היחידה: פרק ה פסוקים ו-י"ז**נושא היחידה: עשרת הדיברות****מספר שיעורים: 2****כתבה: נעמה טורם****כללי:**

היחידה שלפנינו עוסקת בעשרת הדיברות. משה רבינו חוזר על הדיברות ערב הכניסה לארץ ישראל ומחדש את הברית שנכרתה בין ה' ובין העם. ישנם מספר הבדלים בין עשרת הדיברות שנכתבו בחומש שמות ובין אלו שנכתבו בחומש דברים. במהלך היחידה נעמוד על ההבדלים האלו, נלמד אותם ומהם.

פתיחה:

המורה תפנה אל הלומדים את השאלה הבאה: בית ספר מסוים החליט לשנות את התקנון שלו. התקנון החדש מחייב כמובן את כל התלמידים. איך לדעתכם נכון להודיע על השינוי?

האם יש הבדל בין הפעם הראשונה בה מזכירים את הכללים לפעמים הבאות? האם יש הבדל בין הדרך שבה ידברו אל כל תלמידי ביה"ס לעומת הדרך שבה ידברו אל כיתה מסוימת? מה קורה עם תלמידי כיתות א' בכל שנה? איך יציגו את התקנון החדש במשרד החינוך? איך יסבירו את הכללים לתלמיד שמצטרף לכיתה גבוהה לאחר שכל ביה"ס מכיר את הכללים? איך יזכירו את הכללים לאחר שכבר עברו עליהם?

ניתן לראות כי למרות שהחוקים נשארים אותם חוקים, הזמן, המקום, האנשים שאליהם מדברים והשאלה אם הכללים מוכרים או לא משנה את הדרך בה יאמרו אותם. כמו שלמדנו בשיעור הקודם, משה רבנו מזכיר לעם ישראל את הברית שנכרתה בין הקב"ה לעם בחורב – במעמד הר סיני. בשיעור הקודם דברנו על מטרות המעמד ובשיעור הנוכחי נעסוק בעשרת הדיברות- המצוות, החוקים שניתנו במעמד הר סיני.

עיון בפסוקים:

את עשרת הדיברות קוראים בעמידה.

גם בבית הכנסת עומדים בזמן שבקריאת התורה קוראים את הדברות וגם בכיתה נעמוד. הקריאה חייבת להיות עוצמתית ומדויקת ולכן הפעם המורה תקרא. הקריאה הראשונה נעשית ברצף והמטרה המרכזית שלה היא יצירת אווירה ולא עיון בפסוקים. (סביר להניח שלרובם המוחלט של התלמידים יש רקע לגבי המצוות המופיעות בעשרת הדיברות). כדי לשלב את הלומדים בקריאה המורה תקבע עם התלמידים סימן: הרמת יד מציינת שהתחלנו דיבר חדש. בכל דיבר חדש הלומדים יקראו עם המורה את שלוש המילים הראשונות.

לאחר הקריאה הראשונה, ניגש לעיון ממוקד יותר בפסוקים. העיון יעשה באמצעות

השוואת הדיברות כפי שנכתבו בחומש דברים לדברות כפי שנכתבו בחומש שמות. בסיום המהלך מצורף המקור משמות בצורה שמתאימה להדפסה ללומדים. (סביר להניח שאין לכולם חומש שמות בהישג יד) וכן טבלת השוואה.

הלומדים יעבדו בזוגות וימלאו את טבלת השוואה בין הפסוקים בהם נכתבו עשרת הדיברות בחומש שמות ובין הפסוקים בהם נכתבו עשרת הדברות בחומש דברים. הטבלה מחייבת קריאה של כל הפסוקים.

לאחר שהלומדים מילאו את כל הטבלה, תסכם המורה את תוצאות השוואה: שישה דברות חוזרים על עצמם במדויק. בארבעה דברות ישנם שינויים – שמירת שבת, כיבוד הורים, לא תענה ברעך עד שקר ולא תחמוד.

כדי להבין מדוע השתנה הניסוח בין שמות לדברים עלינו להתבונן בדברות שהשתנו לעומק. כל שני זוגות יתחברו לרביעיה. כל רביעיה תשאל שאלות על השינויים שהתחוללו בין הנוסח בשמות לנוסח בדברים. ותכתוב אותן.

לאחר שהלומדים סיימו לכתוב, המורה תשמע את השאלות ותכתוב אותן על הלוח תחת כותרות של שמות המצוות (שמירת שבת, כיבוד הורים, לא תחמוד) (לתשומת הלב עד שקר ועד שווא הן מילים בעלות אותה משמעות ולכן החילוף ביניהן לא מייצג שינוי).

עכשיו נתחיל לעיין במצוות האלו. המטרה היא לענות על השאלות שהלומדים העלו.

השאלות:

שמירת שבת –

מדוע החליפו את המילה 'זכור' במילה 'שמור'?

מדוע התחלפה הסיבה לשמירת השבת? בחומש שמות – בריאת העולם, בחומש דברים – יציאת מצרים.

כיבוד הורים -

מדוע נוספו בחומש דברים המילים 'למען יטב לך'?

לא תחמוד –

מדוע השתנה הסדר בין בית רעך לאשת רעך?

כדי לענות על השאלות נעיין בפירוש רש"י לדברים פרק ה פסוק יא.

"שמור -

ובראשונות הוא אומר (שמות כ, ח) זכור. שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו:"

מי הן הראשונות? הדברות שנכתבו בחומש שמות.

על איזה הבדל בין הדברות שבשמות לדברות בדברים עומד רש"י? השינוי מזכור לשמור.

אם כן, על איזו מהשאלות הכתובות על הלוח עונה רש"י בפירושו?

מהי התשובה של רש"י? שתי המילים נאמרו בדיבור אחד. מהי כוונת הביטוי בדיבור

אחד? בבת אחת. זאת אומרת ששתי הצורות לצוות על שמירת השבת – גם זכור וגם

שמור נאמרו יחד. באותו הזמן. מהו הזמן הזה? מעמד הר סיני.

אם כן למה נכתב בצורה אחת בשמות ובצורה אחרת בדברים?
המורה תספר לתלמידים סיפור על ילד שהיה זקוק לחיזוקים כדי שישנה את התנהגותו
בזמן השיעור. מתי תוכל המורה לדבר עם הילד בצורה ברורה יותר ולהגיע איתו להסכם
על מה שירוויח אם ישתף פעולה עם התהליך או יפסיד אם יתנגד, בזמן של שיחה אישית
או כשכל הכיתה שומעת? מדוע?
מעמד הר סיני היה מיועד לעולם כולו. כל העולם היה שותף לירידת התורה מן השמים אל
העולם הזה. הגויים לא מצווים לשמור את השבת אלא רק לזכור אותה. ממילא נכתב
בחומש שמות 'זכור'. לעומת זאת הדברות שבחומש דברים נאמרו רק לעם ישראל
שמצווים לשמור את השבת. לכן נאמרה המילה 'שמור'.
אילו שאלות נוספות שכתובות על הלוח נפתרות בעקבות ההסבר הזה?
ההחלפה בין בריאת העולם ליציאת מצרים – בריאת העולם מיועדת לכל העמים יציאת
מצרים מיועדת לעם ישראל.
הוספת המילים 'למען ייטב לך' במצוות כיבוד הורים. מצוות כיבוד הורים היא מצווה
הגיונית שסביר שגם אומות העולם יקיימו. כדי לשמור את השכר הטוב לעם ישראל, הוא
הוזכר רק בחומש דברים ולא במעמד הר סיני לאוזני כל העולם.
נעבור לשאלה הבאה שינוי הסדר באיסור 'לא תחמוד'.
מהו השינוי המהותי שעם ישראל עומד לעבור? מעבר מהמדבר לארץ ישראל.
בכניסה לארץ ישראל יקבל כל אחד מהם נחלה והם ירשו את הבתים שגויי הארץ יורישו
להם. לכן, הסיכוי לחמוד רכוש קטן יותר. כשלאדם יש והוא מסופק הוא לא רוצה את מה
שיש לאלו שסביבו.
אם כן, ראינו כי רוב הדיברות חוזרות על עצמן במדויק. במקומות בהם יש שינוי הוא נובע
מהשינוי במצב של עם ישראל – דברות שנאמרו לעם באופן אישי ולא בנוכחות כל
האומות ושינוי המצב הטכני של עם ישראל ערב הכניסה לארץ ישראל.

הצעות להמחשה:

קריאה בעמידה הממחישה את עוצמת וגודל המעמד.
טבלת השוואה בין הדברות בחומש שמות לדברות בחומש דברים
סיפור ממחיש (עיינו בעיון בפסוקים)

מסרים והפנמה:

לעם ישראל מעמד מיוחד בעיני הקב"ה ולכן שכרם גדול יותר כשהם שומרים על התורה
והמצוות.

כל הדברות נאמרו בהר סיני מפי ה'. משה לא שינה מהציווי האלוקי.
חוקים וכללים צריכים להתאים למי שמקבל אותם ולזמן בו הם ניתנים.

מבט שלם (רק אם נצרך) :

מבט שלם על היחידה מופיע במערך השלישי של פרק ה

סיכום:

השיעור עסק בעשרת הדיברות שהן אבני יסוד בבניית עולמו האמוני של כל יהודי. ראינו כי רוב הדיברות חוזרות על עצמן אך ישנן דיברות שבכתיבתן חלו שינויים בין חומש שמות לחומש דברים.

על הדברות האלה שאלנו את השאלות הבאות:

שמירת שבת –

מדוע החליפו את המילה 'זכור' במילה 'שמור'?

מדוע התחלפה הסיבה לשמירת השבת? בחומש שמות – בריאת העולם, בחומש דברים – יציאת מצרים.

כיבוד הורים –

מדוע נוספו בחומש דברים המילים 'למען ייטב לך'?

לא תחמוד –

מדוע השתנה הסדר בין בית רעך לאשת רעך?

רש"י לדברים פרק ה פסוק יא מפרש כי כל הדברות נאמרו יחד 'בדיבור אחד'. מכאן שהציווי של ה' לא השתנה בין חומש שמות לחומש דברים.

אם כן מהן הסיבות לשינויים?

1. השוני בקהל המאזינים לדברות. בשמות – כל העולם האזין ובדברים רק עם ישראל. ממילא השכר על שמירת הדיברות מפורט יותר והציוויים עצמם מתאימים לעם ישראל ולא לכל אומות העולם.

2. העם נמצא ערב הכניסה לארץ ישראל. הדברות כתובות בהתאמה למציאות החדשה של עם ישראל – מציאות בה לכל אחד יש נחלה ומקום יציב ובטוח.

את הסיכום כדאי לכתוב על הלוח ומומלץ שהתלמידים יעתיקו אותו למחברות. בסופו של דבר הוא חלק מבניית יחידת לימוד שלימה שתמשך מספר שיעורים. באמצעות הכתיבה יתגבש אצל הלומדים סיכום כולל של יחידת הלימוד.

שמות פרק כ' פסוקים א' – י"ג - עשרת הדיברות

א וידבר אלהים, את כל-הדברים האלה לאמר. {ס} ב אנכי ה' אלהיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא-יהיה לך אלהים אחרים, על-פני ג. לא-תעשה לך פסל, וכל-תמונה, אשר בשמים ממעל, ואשר בארץ מתחת--ואשר במים, מתחת לארץ. ד. לא-תשתחוה להם, ולא תעבדם: כי אנכי ה' אלהיך, אל קנא--פקד עון אבת על-בנים על-שלשים ועל-רבעים, לשנאי. ה. ועשה חסד, לאלפים--לאהבי, ולשמרי מצותי. {ס} ו. לא תשא את-שם-ה' אלהיך, לשוא: כי לא ינקה ה', את אשר-ישא את-שמו לשוא. {פ}

ז זכור את-יום השבת, לקדשו. ח. ששת ימים תעבד, ועשית כל-מלאכתך. ט. יום, השביעי--שבת, לה' אלהיך: לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך, וגרך, אשר בשעריך. י. כי ששת-ימים עשה ה' את-השמים ואת-הארץ, את-הים ואת-כל-אשר-בם, וינח, ביום השביעי; על-כן, ברח ה' את-יום השבת--ויקדשהו. {ס} יא. כבד את-אביך, ואת-אמך--למען, יארכו ימיה, על האדמה, אשר-ה' אלהיך נתן לך. {ס} יב. לא תרצח, {ס} יג. לא תנאף; {ס} יד. לא תגנב, {ס} טו. לא-תענה ברעך עד שקר. {ס} טז. לא תחמד, בית רעך; {ס} יז. לא-תחמד אשת רעך, ועבדו ואמתו ושורו וחמרו, וכל, אשר לרעך.

שמות פרק כ' פסוקים א' – י"ג - עשרת הדיברות

א וידבר אלהים, את כל-הדברים האלה לאמר. {ס} ב אנכי ה' אלהיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא-יהיה לך אלהים אחרים, על-פני ג. לא-תעשה לך פסל, וכל-תמונה, אשר בשמים ממעל, ואשר בארץ מתחת--ואשר במים, מתחת לארץ. ד. לא-תשתחוה להם, ולא תעבדם: כי אנכי ה' אלהיך, אל קנא--פקד עון אבת על-בנים על-שלשים ועל-רבעים, לשנאי. ה. ועשה חסד, לאלפים--לאהבי, ולשמרי מצותי. {ס} ו. לא תשא את-שם-ה' אלהיך, לשוא: כי לא ינקה ה', את אשר-ישא את-שמו לשוא. {פ}

ז זכור את-יום השבת, לקדשו. ח. ששת ימים תעבד, ועשית כל-מלאכתך. ט. יום, השביעי--שבת, לה' אלהיך: לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך, וגרך, אשר בשעריך. י. כי ששת-ימים עשה ה' את-השמים ואת-הארץ, את-הים ואת-כל-אשר-בם, וינח, ביום השביעי; על-כן, ברח ה' את-יום השבת--ויקדשהו. {ס} יא. כבד את-אביך, ואת-אמך--למען, יארכו ימיה, על האדמה, אשר-ה' אלהיך נתן לך. {ס} יב. לא תרצח, {ס} יג. לא תנאף; {ס} יד. לא תגנב, {ס} טו. לא-תענה ברעך עד שקר. {ס} טז. לא תחמד, בית רעך; {ס} יז. לא-תחמד אשת רעך, ועבדו ואמתו ושורו וחמרו, וכל, אשר לרעך.

עשרת הדיברות - טבלת השוואה

עיינו בשמות פרק כ' פסוקים א – יג ובדברים פרק ה פסוקים ו – יז והשלימו את הטבלה הבאה:

התייחסו לכל המצווה ולא רק למילים הראשונות				
אם יש שינויים בין מה שנכתב בשמות למה שנכתב בדברים כתבו אותם.	האם יש הבדל בין מה שכתוב בשמות למה שכתוב בדברים?	שתי המילים הראשונות של כל דיבר מחומש דברים	שתי המילים הראשונות של כל דיבר מחומש שמות	
				1
				2
				3
				4
				5
				6
				7
				8
				9
				10
לסיכום: באלו דברות יש שינויים בין הנאמר בשמות לנאמר בדברים?				